

УДК 327.8((470+571):(477))(045)

О. М. Рижук
*здобувач кафедри суспільно-політичних наук,
глобалістики та соціальних комунікацій
Університету «Україна»*

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІЙН У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Постановка проблеми. Друга половина ХХ століття характеризується зародженням та подальшим розвитком нової соціальної парадигми. Вона кардинально відрізняється від попередньої, що існувала протягом тривалого проміжку часу. Особливості, якими характеризується ця нова парадигма, проявляються у винайденні та розповсюдженні інформаційних технологій, формуванні інформаційної сфери та глобалізації суспільних процесів. Вчені почали переглядати основні концепції, які розкривали структуру власності та саму суть нового суспільства. Нові дослідження, що проводилися вченими стосовно суспільства, яке зароджувалося, призвели до того, що було офіційно проголошено трансформацію «індустріального суспільства» у «постіндустріальне», «суспільство розвитку», «суспільство споживання», «цивілізацію послуг», і, урешті-решт, в «інформаційне суспільство».

Поряд з розробкою різних моделей майбутнього суспільства, здійснювалися практичні підходи у пошуку ефективних способів отримання, опрацювання та поширення інформації з метою її використання у різних сферах суспільного життя. Поштовх у цьому напрямку завдали інформаційні і телекомунікаційні технології, які стали причиною революційних змін на світовому ринку. Стрімкий розвиток та розповсюдження інформаційних технологій, який був спровокований новою суспільною революцією, яка за силою свого впливу на людське суспільство не поступається попереднім революціям, призвів до того, що почали зароджуватися і розвиватися гуманітарні аспекти нового суспільства.

Оскільки у сучасних умовах розвитку суспільства право на інформацію перетворилося на одну з основних потреб людини, інформаційні процеси зайняли місце провідного системоутворюючого фактору соціального, політичного та економічного життя громадянина. Розвиток та вдосконалення комунікаційних технологій стає безпосереднім показником розвитку суспільства. З цієї причини інтеграція інтересів особистості, суспільства і держави перетворюється на завдання будь-якої політичної діяльності. Рівень інформатизації суспільства говорить про ефективність такої інтеграції. З однієї сторони, людина, використовуючи сучасні технічні засоби отримала майже необмежений доступ до будь-якої інформації, а з іншої, рівень інформатизації країн світу різний, що говорить про існування цифрового розриву. Майже завжди цей показник залежить від інфраструктурної політики держави.

Стрімка інформатизація провідних країн призвела до того, що все частіше почали з'являтися загрози, які пов'язані з процесами запровадження інформаційних технологій у суспільне життя. Через те, що інформаційні технології довели свою ефективність, інформаційні загрози почали набувати загальнодержавного

та глобального рівнів. Сучасні інформаційні процеси засобів масової інформації зруйнували існуючі інформаційні кордони. Це призвело до того, що проблема захисту національного простору кожною країною стала першочерговою.

Оскільки глобалізація світових інформаційних систем дала можливість не лише нейтралізувати економічні та інформаційні системи супротивника від іншого світу, а й проводити активні інформаційно-психологічні операції, це породило нове явище у суспільстві, яке отримало назву «інформаційні війни». Вони все частіше почали проявлятися з середини 90-х років ХХ ст., коли потенціал негативного впливу інформаційного поля на суспільні відносини почав різко зростати.

Разом з явищем інформаційних війн своєї активності у становленні політично і соціально важливого значення держави набуває інформаційна безпека, яка серед ряду інших компонентів, забезпечує і ефективний захист власного інформаційного простору.

Стан опрацювання проблематики показує, що серед дослідників, які займаються вивченням інформаційної безпеки та інформаційних конфліктів виділяються наступні прізвища: З. Бжезінський, Г. Кісінджер, Е. Лукас, Дж. Маргеймер, Д. Треннінг, Ф. Хоффман. Вітчизняна наукова думка у цьому питанні представлена такими дослідниками: П. Жарков, Р. Калюжний С. Магда, Г. Почепцов та іншими.

Оскільки інформаційні технології та їх впровадження в усі сфери життя суспільства дозволяють країні піднятися на новий ступінь свого розвитку та підвищити свій економічний потенціал, певні держави стали більше приділяти уваги питанням впровадження інформаційних технологій у життя суспільства.

Мета даної статті полягає в аналізі особливостей інформаційних війн, які набувають свого найважливішого значення в інформаційному суспільстві за умов глобалізації.

Виклад основного матеріалу. Провідні держави світу – США, Японія та країни ЄС оголошили побудову інформаційного суспільства стратегічною своєю метою. Розвинені країни світу забезпечують підтримку держави та фінансову підтримку транснаціональних корпорацій у реалізації програм по створенню інформаційного суспільства, розробленні концепції по переходу до інформаційної доби, впровадженні планів участі у трансформації суспільних інститутів, які розроблені провідними міжнародними організаціями, такими як ООН, Рада Європи, Європейський Союз, ОБСЄ, Європейський банк реконструкції та розвитку, Світовий банк, Європейська організація торгівлі та іншими міжнародними урядовими та неурядовими організаціями. Ці концепції відкривають стратегії інформаційного суспільства, вказують на основні його положення, умови і пріоритети міжнародної,

релігійної та національної інформаційної політики, які формують економічні, політичні та технологічні передумови відносин до переходу до інформаційного суспільства [2].

З одного боку, інформаційні технології та розвиток інформаційного суспільства і глобальної інформації, які ними породжені відкривають широкі можливості для людей в усіх сферах людської діяльності, а з іншого боку, виникають і нові загрози, які пов'язані з інформаційною безпекою суспільства та держави. Через це стає очевидним, що становлення інформаційного середовища вимагає суспільного розвитку та прогресу як кожної людини, так і усього суспільства.

Причиною цього є те, що у протистоянні між державами за певний перерозподіл світу, інформація перетворюється на основний інструмент, який використовують провідні країни світу з метою встановити своє панівне положення у глобальному інформаційному просторі. З наукової точки зору, інформація є важливим національним ресурсом. Сучасні технічні інформаційні засоби досягли такого розвитку, що не лише силові фактори дають країні можливість впливати на перебіг світових подій, але й інформаційні можливості (експлуатація інтелектуального потенціалу інших країн, розповсюдження та впровадження своїх духовних цінностей, мови, культури на інші країни та народи). Суперництво і протиборство держав переходить від відкритих силових методів і засобів до закритих інформаційних методів і засобів, які виникли у процесі глобалізації.

У зв'язку з тим, що інформація займає важливе положення майже в усіх сферах суспільного життя країни, у сучасних умовах використання інформаційної зброї набуває особливої актуальності.

Це веде до підвищення зростання рівня інформаційної безпеки. Інформація та інформаційна інфраструктура стали особливими складовими для багатьох розвинених країн. Вплив на ці складові може призвести до значних наслідків, дезорганізації державного управління, спричинити нові конфлікти. З підвищенням рівня інформатизації та інтелектуалізації суспільства, інформаційна безпека починає займати більш важливе значення. Це пояснюється тим, що реалізація інтересів та цілей держав і народів реалізується за допомогою інформаційних технологій, а не матеріально-економічних заходів.

Будучи надзвичайно важливим видом загальної безпеки, хоча і новим, інформаційна безпека потребує свого аналізу. У буквальному розумінні безпека означає відсутність загрози. Пристосовуючи це розуміння безпеки до громадян, суспільства і держави, це означає зовнішні і внутрішні мирні умови їх розвитку. Мета безпеки проявляється у збереженні об'єкту і надійності його функціонування [3, с. 36].

Досліджуючи сучасні інформаційні загрози та їх джерела, які виникають перед особистістю, суспільством і державою, маємо врахувати наступні положення:

1. Інформація становить не лише потужний двигун соціально прогресу та фактор підвищення загального потенціалу держави, але й є реальним інструментом маніпулювання загальною свідомістю населення. За допомогою засобів масової інформації

державні та недержавні структури, не обмежуючись державними засобами у розповсюдженні інформаційних потоків, спроможні впливати на думку широких мас, формувати у них певні ідеологічні підвалини та ціннісні орієнтири поведінки. Також інформація значною мірою формує і безпекову політику держави. Країни для забезпечення інформаційної безпеки створюють соціальні служби, виділяють фінансові кошти, готують відповідних спеціалістів. Провідні країни світу формують спеціальні органи з метою попередити інформаційні впливи та нейтралізувати їх наслідки.

2. Постійно відбуваються вдосконалення досліджень в інформаційній галузі. Створення та використання інформаційної зброї несе за собою спричинення супротивнику максимальної шкоди шляхом небезпечних інформаційних впливів. Така зброя поділяється на два типи: інформаційно-технічну та інформаційно-психологічну. Використовуючи інформаційно-технічну зброю, до якої відносять комп'ютерні віруси, логічні бомби та інше, основними об'єктами, на які здійснюється вплив – це інформаційно-технічні системи (системи зв'язку, телекомунікаційні системи, бази даних та ін.). Існує величезна кількість способів руйнування інформаційних ресурсів і телекомунікацій, несанкціонованого до них доступу, заволодіння або знищення конфіденційної інформації у гарно захищених комп'ютерах. Сьогодні стало звичайною справою робота терористів і шпигунів, мафії і хакерів у глобальних комп'ютерних мережах, де основними методами, які використовують ці суб'єкти є шахрайство та погрози інформаційного характеру. При цьому, головними об'єктами при застосуванні інформаційно-психологічної зброї є індивідуальна психіка особи та суспільна свідомість. Такі дії ведуть до підвищення морального, духовного, психологічного потенціалу країни-конкурента та готують підґрунтя до політично-економічного протистояння. Саме під час «холодної війни» та розпаду тоталітарних систем у країнах Східної Європи, стали очевидними руйнівні наслідки цієї зброї, яка підкріплювалася діями засобів масової інформації.

3. Політична дезінформація населення, загострення конфліктів між різними національними суб'єктами на територіях, розташованих біля кордонів сусідніх держав, попередження та ліквідація загроз з зовні вважаються найважливішими умовами прогресивного розвитку держави. Через це забезпечення безпеки держави та суспільства зводиться до жорстких рамок ідеологічних і політичних принципів та підходів. Режим таємності, захищеності і забезпечення інформаційних потоків були традиційною проблемою, яка стояла перед інформаційною безпекою.

Інформаційні війни вивели на зовні реалізацію загроз, які зазначені вище. Вони набули свого найвищого поширення через інформаційні технології, які у глобальному суспільстві почали відігравати першочергового значення.

Сам термін «інформаційна війна» виник наприкінці 80-х на початку 90-х років ХХ ст. Він швидко набув свого поширення. У цей період почали з'являтися теоретичні та практичні роботи, які давали різні тлумачення значенню «інформаційна війна».

З часом відбувалася еволюція цього визначення. З надзвичайної популярності у 90-ті роки, даний термін перетворюється на «кібер-війну». Інформаційна війна, як війна в інформаційному просторі, була зазначена у доповіді американських спецслужб [7].

Різні дослідники дають свої тлумачення до поняття «інформаційна війна». Державні та недержавні організації мають свої погляди та своє розуміння цього явища. Наприклад, Доповідь Генерального секретаря ООН під інформаційною війною розуміє протиборство між державами в інформаційному просторі з метою нанесення шкоди інформаційним ресурсам, процесам і системам, підризу політичної, економічної і соціальної систем, а також масового психологічного впливу на мислення населення, яке може дестабілізувати суспільство і державу [1, с. 30].

Інститут поглибленого вивчення інформаційних війн визначає інформаційну війну як паралельне або одночасне використання інформаційних частин з метою використання, зміни чи знищення інформації та інформаційних систем супротивника, одночасно забезпечуючи безпеку власних інформаційних систем [5, с. 11].

Міжнародний аналітичний центр безпеки у коледжі Кінга у Лондоні під інформаційною безпекою розуміє боротьбу за контроль над інформаційною діяльністю. Тут здійснюється виокремлення таких рівнів діяльності, які можуть реалізовувати за допомогою інформації наступне [6]:

- 1) проведення ідеологічних заходів, які направлені на боротьбу за свідомість супротивника;
- 2) заходи за отримання інформаційної переваги;
- 3) заходи інформаційних потоків з одного боку, або їх захист з іншого.

До першого рівня відносяться психологічні засоби, які можуть використовувати ЗМІ, дипломатичні та військові методи для впливу на свідомість супротивника.

Другий рівень полягає у забезпеченні домінування інформаційного сектору. Це пов'язано з розвитком у майбутньому збройних сил. Мета цього рівня буде полягати у відмові від фізичних протистоянь, відмові від затяжних конфліктів з кровопролиттям.

Третій рівень полягає в електронному нападі на інфраструктури військового чи громадського секторів. До цього залучаються хакери, які здійснюють руйнування інформації, незаконно проникають у комп'ютерні системи, фізично знищують бази даних.

Український дослідник Р. А. Калюжний має власне бачення поняття «інформаційна безпека». Він визначає її як вид суспільних правовідносин інформаційного характеру, які приймають участь у створенні, підтримці, охороні та захисті умов життєдіяльності, які необхідні для людини, суспільства і держави, створенні спеціальних правовідносин для ефективного зберігання, поширення і використання інформації [3, с. 18].

Порівнюючи інформаційну війну та війну традиційну, видно, що країна, яка проводить інформаційну війну, володіє наступним рядом переваг:

- відсутнє масове знищення людей, тому агресора неможливо звинуватити у вбивствах;
- у сучасних умовах у міжнародному праві відсутня регламентація подібних конфліктів;

- інформаційна війна є менш затратною, ніж традиційна;

- початок та ведення інформаційної війни несе за собою меншу небезпеку ніж традиційна війна.

Інформаційні війни проявляються у непрямому впливі на свідомість людей. А люди, як правило, не у змозі реагувати на непрямий вплив. Такий вплив може мати дружній характер, на який пересічна людина не відповідатиме агресивно. На початку проведення інформаційної ворожої кампанії, її факти та наслідки не завжди зрозумілі проти кого вона ведеться. Тому, головна небезпека інформаційної війни проявляється у відсутності видимих фізичних руйнувань, які характерні для звичайних війн. Населення може не відчувати вплив, який здійснюється на нього.

Через це суспільство може опинитися у ситуації, де буде незрозумілим від кого захищатися і від чого. Ефект від цих дій може бути результативнішим ніж через використання традиційної зброї, оскільки технології, що використовуються під час ведення «інформаційної війни» можуть викликати негарazzi у соціально-економічних процесах держави та призвести до її загибелі.

Висновки. Інформатизація суспільства, яка стрімко набуває популярності по усьому світу, породжує і проблеми інформаційної безпеки. Головною проблемою, яку несе за собою інформатизація – проблема інформаційних війн. Події на Сході та Півдні України надали цьому питанню особливої актуальності. Загрози інформаційній безпеці, з якими зіткнулась і Україна, мають наступні напрямки: загроза конституційним правам і свободам громадян, загроза інформаційній інфраструктурі та інформаційним ресурсам, загроза духовному життю суспільства, які є найважливішими складовими національної безпеки. Вона пов'язана з економічною, оборонною, соціальною, політичною та іншими видами безпеки. Інформаційна безпека суспільства забезпечує його сталість і надійність.

Контроль за інформаційними потоками є складовою перемоги в інформаційній війні та головним стратегічним ресурсом держави, включаючи й інформаційний простір, до якого відносяться інформація, мережева інфраструктура та інформаційні технології.

Міжнародні відносини, окрім політичного, військового та економічного, характеризуються ще й інформаційним виміром.

З метою інтеграції об'єкта агресії до своїх політичних, економічних і безпекових систем, країні-агресору не обов'язково застосовувати військову силу, а спрямовувати свої зусилля на інформаційні методи ведення війни.

Література

1. Кубышкин А. В. Международно-правовые проблемы обеспечения информационной безопасности государства : дис. ... канд. юр. наук / А. В. Кубышкин ; Московская государственная юридическая академия. – М., 2002.
2. Макаренко Є. А. Міжнародна інформаційна політика: структура, тенденції, перспективи : дис. ... д-ра

політ. наук : 23.00.04 / Є. А. Макаренко ; Київ нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2003. – 475 с.

3. Питання концепції реформування інформаційного законодавства України / Р. Калюжний, В. Говловський, В. Цимбалюк, М. Гузальюк // Збірник «Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні». – К. : НТУУ «КПІ», Міністерство освіти і науки України, СБУ. – К., 2000.

4. Философский энциклопедический словарь. – М. : ИНФРА-М, 1998.

5. Information Warfare and international security // NATO Science and Technology Committee, Draft General Report, 06 October 1999.

6. Rathmell Andrew “Information Warfare: Implications for Arms Control” // Bulletin of Arms Control, № 29, April 1998.

7. Strategic information warfare: a new face of war / Roger C. Molander, Andrew S. Riddle, Peter A. Wilson. Available at: www.rang.org.

Анотація

Рижук О. М. Особливості інформаційних війн у сучасному інформаційному середовищі. – Стаття.

У статті аналізується становлення інформаційного суспільства, зазначаються позитивні наслідки, до яких призводить впровадження інформаційних технологій. Разом з тим існує ряд небезпек та загроз, які пов'язані з впровадженням інформаційних технологій у життя суспільства.

У роботі зазначено, що сучасні електронні засоби масової інформації поставили під загрозу національну безпеку країни, тому проблема захисту власного національного простору стала першочерговою для більшості країн.

З середини 90-х років ХХ ст. своєї актуальності набувають явища інформаційних війн, які стають причиною міжнародних конфліктів. Для України ця проблема набуває особливого характеру у зв'язку з подіями на Сході та Півдні нашої держави.

Інформаційна безпека стає найважливішим компонентом національної безпеки, оскільки від неї залежить рівень економічної, оборонної, соціальної, політичної та інших видів безпеки.

Ключові слова: безпека, інформаційна безпека, інформація, глобалізація, інформаційні війни, інформаційне суспільство.

Аннотация

Рижук А. Н. Особенности информационных войн в современной информационной среде. – Статья.

В статье анализируется становление информационного общества, отмечаются положительные последствия, к которым приводит внедрение информационных технологий. Вместе с тем, существует ряд опасностей и угроз, связанных с использованием информационных технологий в жизни общества.

В работе отмечено, что современные электронные средства массовой информации поставили под угрозу национальную безопасность страны, поэтому проблема защиты собственного национального пространства стала первоочередной для большинства стран.

С середины 90-х годов актуальны явления информационных войн, которые становятся причиной международных конфликтов. Для Украины эта проблема приобретает особый характер в связи с событиями на Востоке и Юге нашего государства.

Информационная безопасность становится важнейшим компонентом национальной безопасности, поскольку от нее зависит уровень экономической, оборонной, социальной, политической и других видов безопасности.

Ключевые слова: безопасность, информация, информационные войны, информационное общество.

Summary

Ryzhuk O. M. Features of information warfare's in the modern information area. – Article.

This article analyzes the reasons for the formation of information society. Indicated are the positive consequences that entails the introduction of information technology.

However, modern electronic media have jeopardized national security, therefore the problem of protecting their own national space has become a priority for most countries.

Since the mid-90-ies of XX century their relevance acquire information warfare phenomena that cause international conflicts. For Ukraine, this problem is particularly urgent due to the nature of the events in the East and South of our country.

Information security is an essential component of national security, because it affects the level of economic, defense, social, political and other types of security.

Key words: security, information security, information, globalization, information warfare's, information society.